

UNIVERZA V LJUBLJANI
EKONOMSKA FAKULTETA

DIPLOMSKO DELO
GOSPODARSTVO BELE KRAJINE

Ljubljana, september 2009

MARINA VESELIČ

IZJAVA

Študentka Marina Veselič izjavljam, da sem avtorica tega diplomskega dela, ki sem ga napisala pod mentorstvom prof. dr. Andreja Sušjana, in da dovolim njegovo objavo na fakultetnih spletnih straneh.

V Ljubljani, dne _____

Podpis _____

KAZALO

UVOD	1
1 BELA KRAJINA	1
1.1 Geografske značilnosti.....	1
1.2 Zgodovinski razvoj Bele krajine	2
1.3 Zgodovina in oris razvoja gospodarstva treh belokranjskih občin	3
1.3.1 Občina Črnomelj.....	3
1.3.2 Občina Metlika	5
1.3.3 Občina Semič	6
2 ZNAČILNOSTI BELOKRANJSKEGA GOSPODARSTVA	6
2.1 Glavna podjetja v regiji.....	6
2.2 Strukturne značilnosti.....	7
2.3 Infrastruktura	9
2.3.1 Šolstvo	9
2.3.2 Prometna infrastruktura	11
2.3.3 Telekomunikacije.....	12
2.3.4 Poslovne cone	12
2.4 Oris trenutnega poslovanja dveh belokranjskih podjetij	14
2.4.1 Danfoss Compressors d.o.o. Črnomelj	14
2.4.2 Kolpa d.d. Metlika	17
3 PERSPEKTIVE RAZVOJA BELOKRANJSKEGA GOSPODARSTVA	19
3.1 SWOT analiza	19
3.2 Razvojne možnosti.....	21
3.2.1 Spodbujanje konkurenčnosti.....	21
3.2.2 Priložnosti v turizmu.....	22
SKLEP	24
LITERATURA IN VIRI	25

KAZALO TABEL

<i>Tabela 1: Poslovni subjekti po dejavnosti, 31.12.2003</i>	7
<i>Tabela 2: Razvrstitev gospodarskih družb po občinah</i>	8
<i>Tabela 3: Povprečne mesečne bruto in neto plače na zaposleno osebo in delovno aktivno prebivalstvo, 2007</i>	8
<i>Tabela 4: Izobraževanje, začetek šolskega leta 2007/2008</i>	9
<i>Tabela 5: Prebivalstvo staro 15 let ali več, po izobrazbi, popis 2002</i>	10
<i>Tabela 6: Ključni finančni podatki družbe</i>	14
<i>Tabela 7: Stroški poslovanja v tisoč EUR</i>	15
<i>Tabela 8: Izobrazbena struktura</i>	16
<i>Tabela 9: Pomembnejši finančni podatki</i>	17
<i>Tabela 10: Prihodki od prodaje proizvodov v letu 2008</i>	18
<i>Tabela 11: Izobrazbena struktura na dan 31.12.2008</i>	19
<i>Tabela 12: SWOT analiza</i>	20
<i>Tabela 13: Nastanitveni objekti v Beli krajini</i>	23
<i>Tabela 14: Gostinstvo in turizem 2002</i>	23

KAZALO SLIK

<i>Slika 1: Grafični prikaz strukture izvoza po kontinentih v letu 2008</i>	15
<i>Slika 2: Grafični prikaz proizvedenih kompresorjev po letih (v milijonih)</i>	16

UVOD

Bela krajina je pokrajina v jugovzhodni regiji Slovenije. Slednja je uvrščena med največje, najbolj razvite in uspešne regije v slovenskem prostoru. Bela krajina k tej uvrstitvi prispeva le majhen delež, saj v njenem gospodarstvu prevladujejo predvsem velika industrijska podjetja, storitvene dejavnosti pa so slabo razvite. V pokrajini prevladuje nizka stopnja izobrazbe prebivalstva, majhne možnosti za zaposlovanje, slaba konkurenčnost gospodarstva, zaostajanje podjetij v tehnološkem razvoju, slabo razvito podjetništvo ter slaba prometna povezanost in dostopnost. Na drugi strani pa je Bela krajina znana po čistem okolju, prelepi naravni in kulturni dediščini, prijaznih ljudeh, možnostih razvoja dodatnih kmetijskih dejavnosti in vinogradništvu.

V preteklosti je bilo belokranjsko območje prehodno območje mnogih narodov, ki so že tako skromno pokrajino izropali in požgali mnogo vasi. Tako se Bela krajina prek stoletij pa vse do druge svetovne vojne ni mogla gospodarsko razvijati. Imela je slabo prometno lego in slabe naravne vire, kar predstavlja velik problem tudi v današnjem času.

Namen diplomske naloge je prikazati stanje na področju gospodarstva v treh belokranjskih občinah. Te so: občina Črnomelj, občina Metlika in občina Semič. Vse tri občine se morajo boriti za boljše stanje na področju gospodarstva. Najbolj ključen dejavnik, ki onemogoča razvoj na področju gospodarstva, so prometne povezave. To slabost bo poskušal rešiti načrt tretje razvojne osi. Poleg prometnih povezav je zagotovo ključen dejavnik tudi nizka izobraženost prebivalstva, ki negativno vpliva na razvoj gospodarstva. Vprašanje, ki se zastavlja mnogim je tudi, kako zaustaviti "beg možganov" iz pokrajine, saj za ljudi z višjo stopnjo izobrazbe skorajda ni delovnih mest, prav tako tudi ni možnosti razvoja kariere.

Diplomska naloga je sestavljena iz treh delov. V prvem delu so predstavljene geografske značilnosti in zgodovinski razvoj Bele krajine vse od 5. tisočletja pr.n.št.. V tem delu se posvetim še vsem trem belokranjskim občinam, katere predstavim z nekaj osnovnimi podatki in nato razvojem gospodarstva vse do leta 1990. V drugem delu obravnavam gospodarstvo Bele krajine ter njeno infrastrukturo. Zaključim ga s predstavitev dveh ključnih podjetij, dveh belokranjskih občin. To sta podjetji Danfoss Compressors d.o.o. Črnomelj in Kolpa d.d. Metlika. V tretjem poglavju analiziram prednosti, slabosti, priložnosti in nevarnosti belokranjskega gospodarstva in turizma s pomočjo SWOT matrike.

1 BELA KRAJINA

1.1 Geografske značilnosti

Bela krajina je pokrajina, ki leži na sončni strani Gorjancev, z najjužnejšo točko države v naselju Kot pri Vinici. Razprostira se med Gorjanci, Kočevskim rogom in reko Kolpo. Je pretežno kraška pokrajina, ki odseva tesno prepletanje dinarskih kraških potez s panonskimi, kar se kaže zlasti v podnebju, govorici in narodnih običajih. V Beli krajini se stikata dinarski visoki in belokranjski plitvi kras, skrivnostno kraško podzemlje pa skriva številne kraške jame z endemnimi živalskimi vrstami, kot je črni močeril, ki živi le v belokranjskih kraških vodah. Polovico pokrajine je prekrito z gozdovi, glavni pečat kraškemu ravniku pa daje tektonsko prekrito kraško površje posejano s številnimi kraškimi vrtačami ali "dragami", kot jim pravimo Belokranjci (Dražumerič & Hudoklin, 1993, str. 23).

Za Belo krajino so poleg vinogradov značilni steljniki ter bela breza, za katero menijo, da bi lahko bila izvor imena Bela krajina. Kljub vsem danostim, pa Bela krajina nima pomembnejših surovinskih virov razen manjših količin premoga in okrasnega kamna. Razpolaga pa z dokaj bogatimi vodnimi viri, gozdovi in razmeroma ohranjeno naravo.

V pokrajini imamo tudi veliko podzemnih voda, ki prihajajo na dan v številnih vodnih izvirih. Največja površinska tekoča voda je obmejna reka Kolpa, katere najlepši pritok je dvokilometrski Krupa, ki izvira pod navpično skalno steno. Krupa je bolj znana po ekološki katastrofi, ko se je leta 1982 odkrilo, da so iz tovarne Iskra Semič dolga leta nenadzorovano odlagali odpadne kondenzatorje v bližnje vrtače. Iz njih so v podzemno vodo, ki je prihajala na dan v izviru reke Krupe, pronicale nevarne snovi (poliklonirani bifenili).

Med večjimi rekami v Beli krajini zasledimo še Dobličico in Lahinjo. Številni družboslovci in naravoslovci so z raziskavami uspeli doseči, da so na območju Lahinje ustanovili Krajinski park Lahinja, leta 1988. Menijo, da se na izjemno majhni površini vrstijo številni naravoslovno zanimivi kraški pojavi in bogata podeželska kulturna dediščina. Deset let pozneje pa je bil ustanovljen tudi Krajinski park Kolpa, in sicer z namenom ohranitve naravnih vrednot, biotske raznovrstnosti in krajinske pestrosti (Plut, 2008, str. 25-41).

1.2 Zgodovinski razvoj Bele krajine

Belo krajino so prvi poljedelci in izdelovalci kovin naseljevali že v prvi polovici 5. tisočletja pr.n.št.. Naselili so se predvsem na rodovitnih področjih dežele ter varnih okljukih rek. Okrog leta 750 pr.n.št. je dežela dosegla največji gospodarski napredek z izkoriščanjem površinske železove rude. Kasneje pokrajino poseljujejo ilirski Japodi in Kelti, vključena pa je bila tudi v Rimsko cesarstvo, o tem priča Mitrejev tempelj na Rožancu (Bela krajina-zgodovinski oris, 2009).

V času od 4.-11. stoletja je v Belo krajino prišel prvi dotok prebivalstva z druge strani Kolpe, danes Hrvaške. K nam so prihajali skupaj z Obri, bodisi kot njihovi zavezniki bodisi kot njihovi podložniki. V naše kraje so prišli obdelovat zemljo, saj so Rimljani že predhodno izkrčili gozdove, zato je bila zemlja primerna za pridelovanje.

Politično je Bela krajina vse do 12. stoletja spadala pod Hrvaško državo, pozneje jo je med letoma 1135 in 1172 Albert Višnjegorski iztrgal Hrvatom. Svoje moči in srečo je poskušal tudi na drugi strani Kolpe, vendar mu ni uspelo. Tako je postala reka Kolpa že leta 1200 mejna reka med Kranjsko in Hrvaško (Srednjeveška Bela krajina, 2009).

15. in 16. stoletje je bilo eno izmed težjih obdobij za Belo krajino, saj so jo napadali Turki. Požgane so bile mnoge vasi, veliko ljudi je bilo pobitih, veliko odpeljanih v sužnost. V tem času so Belokranjci dobili tudi nove prebivalce, ki so bežali pred Turki iz juga Hrvaške in Srbije. Novi prebivalci, imenovani Uskoki, so se tu stalno naselili.

Najhujša leta so Belokranjci preživljali v 17. stoletju. Takrat sta jih pestili kuga in kolera, kot pa da to še ni dovolj, so se poleg boleznih pojavljali pogosti požari, ki so mnogim uničili precej

premoženja. Svoje pohode čez to ozemlje so opravili tudi turški vojaki, za njimi so prihajali Uskoki, pozneje pa tudi Francozi z Napoleonom na čelu.

Zaradi odmaknjenosti in z naravnimi bogastvi skromno obdarjene pokrajine, je bilo v drugi polovici 19. stoletja prisiljeno mnogo Belokranjcev zapustiti svojo rodno pokrajino in oditi v tujino v lov za boljšim zaslužkom. Val odseljevanj je trajal vse do prve svetovne vojne.

Prve dni druge svetovne vojne je v Beli krajini vladala zmeda, saj Belokranjci niso imeli nobene prave oblasti. Leta 1941 so tako Nemci zasedli Metliko, tri dni kasneje pa so dobili nalog naj se umaknejo, ker bodo na to ozemlje pripeljali italijanske vojake. V istem letu so Belokranjci ustanovili svojo belokranjsko četo, z namenom bojevanja proti Italijanom. Razdirali so železniško progo, prekopavali ceste, rezali telefonske žice ter napadali italijanske patrolje. Italijani so se zaradi tega počutili ogroženi, zato so vse večje kraje obdali z močnimi žičnimi ograjami. Partizani so pozneje leta 1942 poskušali zavzeti Črnomelj, v začetku leta 1943 pa Metliko, vendar jim to ni uspelo. Velik uspeh so doživeli šele po kapitulaciji Italije, ko je Bela krajina postala obsežno svobodno območje (Vitkovič, 1961, str. 49).

V tem času je med narodnoosvobodilnim bojem v Beli krajini nastal zametek nove slovenske državnosti, mesto Črnomelj je začasno postalo mesto bojujočega se slovenskega naroda. Tu so bile vse najpomembnejše kulturne, gospodarske, vojaške in politične ustanove.

Po še nekaj neuspešnih poskusih napadov Nemcev na Belo krajino, je le-ta spomladi leta 1945 končno dočakala osvoboditev. Po tem letu je potekala povojna obnova pokrajine, ko Bela krajina dobi elektriko, vodovod, asfaltirane ceste in prve tovarne, ki so zaustavile beg ljudi s te zemlje. Bela krajina torej po vojni doživi gospodarski, kulturni in družbeni razvoj.

1.3 Zgodovina in oris razvoja gospodarstva treh belokranjskih občin

Bela krajina s svojimi 596 km² premore 3 občine, ki so bile ustanovljene leta 1995. Te so: občina Črnomelj, občina Metlika in občina Semič. Znotraj občin je 226 naselij z več kot 26.000 prebivalci. Največje naselje je mesto Črnomelj, ki danes šteje okrog 6.000 prebivalcev. Sledi mu mesto Metlika s približno 3.500 prebivalci (RIC Bela krajina & TD Vigred Metlika, 2005, str. 2).

1.3.1 Občina Črnomelj

Občina Črnomelj je po površini, kakor tudi po številu prebivalcev, največja belokranjska občina. Meri 339,7 km² in je po virih statističnega urada, na dan 31.12.2007, imela 14.854 prebivalcev.

Začetki prve omembe kraja Črnomelj segajo v leto 1228, ko se je imenoval Schirnomel in je prvi kraj, ki se omenja v zgodovinskih virih na področju Bele krajine. Leta 1277 so bile Črnomlju podeljene tržne pravice, leta 1407 pa mestne pravice. V 16. stoletju je bilo mesto Črnomelj v razcvetu, saj je bilo določeno za zbirališče vojaških čet za obrambo pred turško nevarnostjo. Kot obmejna vojaška postojanka je pritegnilo številne obrtnike, trgovce in prekupčevalce, ki so oskrbovali vojsko. Leta 1579 pa so se vojaki preselili v novo zgrajeno trdnjavo Karlovec in od takrat sta Črnomelj in celotna Bela krajina nazadovala. Leta 1905 je bila v Črnomlju ustanovljena hranilnica, ki je bila prva v Beli krajini, zgrajena v upanju in

prizadevanju za gospodarski razvoj mesta in okolice. V letih prve svetovne vojne so po mnogih težavah in prerekanjih Belokranjci dobili tudi železniško progo. Do takrat v Črnomlju ni bilo nobene industrije. Edini omembe vreden podatek do takrat je, da so leta 1857 odprli rudnik rjavega premoga v Kanižarici. Industrija v pravem pomenu besede pa se je začela razvijati šele po prvi svetovni vojni. Tako so leta 1917 v mestu dobili prvo parno žago, nekaj let za tem pa še drugo. Les za žago so pripeljali po 27 kilometrov dolgi gozdni železnici iz Kočevskega Roga. Obe žagi je nato leta 1926 prevzela iz zasebnih rok Kreditna banka Ljubljana in ju preimenovala v Lesno industrijo Jugoles, ki je delovala samo do leta 1936. Leta 1928 je začela delovati še tretja žaga, imenovana Zora. Po drugi svetovni vojni so jo preimenovali v Lesno predelovalno industrijo Zora Črnomelj. Leta 1968 se je priključila novomeški livarni IMV (Industrija motornih vozil Novo mesto), v kateri so izdelovali lesene dele za opremo avtomobilskih prikolic (Dular A., 1985, str. 78-82).

Leta 1919 je domačin, ki se je vrnil iz Amerike, začel zidati svojo livarno. Sprva so tam izdelovali le ulitke za široko porabo in strojne dele za tekstilno industrijo, pozneje pa so začeli izdelovati uporabne predmete za vojsko. Leta 1955 se jim je v novih prostorih pridružila tudi Tovarna učil, katero so leta 1949 preselili iz Ljubljane. Danes se to novo združeno podjetje imenuje Belt Črnomelj. V njem izdelujejo raznorazne ulitke za avtomobilsko industrijo.

Leta 1925 je začelo obratovati tudi manjše pletilsko podjetje, ki je pred drugo svetovno vojno zaposlovalo okrog 20 delavk. Pozneje se je z nacionalizacijo podjetje preimenovalo v Invalidsko podjetje Pletilstvo Črnomelj. Večinoma so izdelovali pletenine in trikotažo iz svile, volne in bombaža. Kasneje se podjetje preimenuje v Tovarna trikotaže Belokranjka Črnomelj. Zaradi prostorske stiske so se leta 1956 preselili v nove prostore v Metliki in se tudi preimenovali v Belokranjsko trikotažno industrijo ali krajše-Beti Metlika.

Med obema vojnama je Črnomelj z bližnjo okolico životaril, saj so mnogi živeli v pomanjkanju. Skromna industrija je lahko nudila zaposlitev le majhnemu številu delavcev pa še med temi je bilo veliko tujcev.

Leta 1947 so ustanovili tudi Okrajno gradbeno podjetje, ki je kljub pomanjkanju strojev, orodja in gradbenega materiala, popravljalo zgradbe. Podjetje se je leta 1954 preimenovalo v Belokranjsko gradbeno podjetje Begrad, sočasno pa je v okviru podjetja začela delovati tudi Opekarna Kanižarica. Leta 1954 so se posamezni obrati podjetja Begrad odcepili in osamosvojili. Tako so nastala podjetja Kovinar, Mizarstvo Zora in Opekarna Kanižarica.

Leta 1946 so začeli v Črnomlju z gradnjo tovarne Belsad, v kateri so se ukvarjali s predelovanjem sadja v sadne izdelke in izdelovanjem alkoholnih pijač. Deset let pozneje so v Črnomlju ustanovili delovno organizacijo Kovinar, ki se je ukvarjala z izdelovanjem kmetijskih in gozdarskih strojev ter strojev za gradbeništvo. Leta 1973 so v Vinici zgradili obrat tovarne Novoteks iz Novega mesta, ki je leta 1979 zaposloval že 230 delavcev. Leta 1974 so v Adlešičih odprli manjši obrat novomeškega Roga, ki je kmalu prenehal delovati. Leta 1983 so prav tako v Adlešičih odprli obrat Tonosa iz Ljubljane. Vse tovarne, omenjene v tem odstavku, danes ne delujejo več.

Leta 1978 so začeli graditi obrat tovarne gospodinske opreme Gorenje, iz Titovega Velenja in ga v maju 1980 tudi odprli. Imenoval se je TOZD Kompresorji. V njem izdelujejo kompresorje za hladilne naprave.

1.3.2 Občina Metlika

Občina Metlika s svojimi 109 km² leži na vzhodu Bele krajine. Šteje 8458 prebivalcev, ki živijo v 59 naseljih občine.

Po pričajočih virih in arheoloških izkopavanjih v novejšem času, naj bi bilo področje današnje Metlike prav tako naseljeno že v prazgodovini. Metlika nikoli ni bila bogato mesto. Območje Metlike so skozi dolga stoletja spremljali sovražni napadi Turkov, požari, kuge in lakota. V 14. stoletju se je Metlika imenovala Novi trg v Metliki. Mestne pravice je dobila že pred letom 1335. 18. avgusta 1907 so Metličani praznovali 500 letnico prve omembe mesta Metlike kot mesta (Dular J., 1978, str. 5-13).

Prvi zametki industrije v metliški občini segajo v 19. stoletje. Največji industrijski obrat je bila železolivarna v Gradacu, ki je začela obratovati leta 1858 in leta 1882 tudi propadla. Z izjemo Gradaca je gospodarstvo vse do druge svetovne vojne temeljilo na kmetijstvu. Najpomembnejše gospodarske dejavnosti so bile poljedelstvo, vinogradništvo in živinoreja. Ovira za razvoj industrije je bila slaba prometna povezanost in odmaknjenost pokrajine.

Metlika tako doživi večji gospodarski napredek šele po drugi svetovni vojni, in sicer z nastankom industrije in njenim hitrim razvojem. Prvi tovarniški objekt v Metliki je bil zgrajen leta 1955, kot objekt za bodočo tekstilno industrijo, ki se leto kasneje preimenuje v Beti. Večje uspehe je podjetje Beti doživelo v 60. letih. Leta 1965 je postalo pravi gospodarski čudež Dolenjske in Bele krajine, saj so v tem letu izvozili kar 600.000 izdelkov. V sklopu podjetja je nastala tudi Srednja in poklicna tekstilna šola (Pregled gospodarstva v občini Metlika skozi zgodovino do danes, 2009).

Od leta 1956 pa do leta 1958 je v Gradacu delovalo podjetje Industrija marmorja Gradac v Beli krajini. Pozneje je bilo na mesto njega ustanovljeno podjetje Mramor Gradac, ki je delovalo do leta 1970.

Leta 1958 prvič poženejo tudi stroje v Novoteksovi predilnici česane volne, dve leti pozneje pa ustanovijo Lesno predelovalno podjetje LEPIS Metlika. Slednjega leta 1968 prevzame obrat IMV (Industrija motornih vozil) iz Novega mesta, ki je izdelovalo šasije in osi za počitniške prikolice. V letu 1992 pa je namesto te tovarne pričela delovati Tovarna posebnih vozil.

Metliški invalidski zavod za otroško konfekcijo, zgrajen leta 1960, se leta 1963 preimenuje v Komet.

Razvoj v regiji se je še vedno nadaljeval. Leta 1976 je poskusno začela obratovati Novolesova tovarna kopalniške opreme v Rosalnicah, ki je leta 1990 postala samostojno podjetje z novim imenom Kolpa. Z nastankom Novolesove tovarne kopalniške opreme so se začeli v metliški industriji zaposlovati tudi moški. Do tega leta je v občini prevladovala le tekstilna industrija,

tako da so se zaposlovale večinoma samo ženske, moški pa so iskali zaposlitev izven svoje občine.

1.3.3 Občina Semič

Občina Semič je najmanjša belokranjska občina, ki je pridobila status občine leta 1995. Meri 147 km² in šteje 3902 prebivalcev.

Krajeno ime Semič se prvič v zgodovinskih virih pojavi šele v 13. stoletju. Življenje pred 13. stoletjem je v tej občini pustilo malo sledi, od teh je vredno omeniti Mitrejev tempelj na Rožancu. V 14. stoletju grofje na to območje naselijo kočevske Nemce, ki so tukaj živeli več kot 600 let in so vsestransko vplivali na razvoj Semiča. Turki pa niso prizanesli niti Semičanom, saj so jih napadali v 15. in 16. stoletju. Da bi se obvarovali, so v Semiču zgradili protiturški tabor (Konda, 2007, str. 26-39).

Prva svetovna vojna je prizadela predvsem semiške fante in može, kmetje so morali oddajati hrano in živino. V drugi svetovni vojni so v Semiču ustanovili odporniško gibanje imenovano Prva belokranjska četa proti Italijanom.

V preteklosti razen mlinov ni bilo razvite nobene industrijske obrti. Ukvarjali so se predvsem s kmetijstvom in obrtjo, nekateri pa tudi s sodstvom in poučevanjem.

Po drugi svetovni vojni se je pričela obnova Semiča kot tudi celotne Bele krajine. Semič je zaživel predvsem z izgradnjo tovarne Iskra kondenzatorji d.d. Semič, 1. aprila 1951. To je tovarna kondenzatorjev, v kateri je bilo na začetku zaposlenih samo 13 delavcev. Leta 1962 postane tovarna samostojna tovarna kondenzatorjev v okviru podjetja Iskra iz Kranja, v kateri je zaposlena večina Semičanov. Leta 1952 so v Semiču ustanovili tudi mizarsko podjetje (Semič v Beli krajini, 2009).

2 ZNAČILNOSTI BELOKRANJSKEGA GOSPODARSTVA

2.1 Glavna podjetja v regiji

Regija jugovzhodne Slovenije je po površini največja slovenska regija in ena izmed najbolj uspešnih in razvitih slovenskih regij. Večino zaslug za uvrstitev med najuspešnejše regije imajo velike gospodarske družbe kot so Krka d.d., Revoz d.d., Trimco d.d., Adria Mobil d.o.o. Novo mesto, TPV d.d., Danfoss Compressors d.o.o., Begrad d.d. in Kolpa d.d. Metlika. Večina podjetij je iz Novega mesta in njegove okolice, zato Bela krajina pri teh uspehih nima neke večje vloge in gospodarsko zaostaja za Dolenjsko (Gerkič, 2004, str. 1).

Jedro belokranjskega gospodarstva tvorijo velike družbe, ki se ukvarjajo s predelovalnimi dejavnostmi in so pretežno izvozno usmerjene. Z izvozom so v letu 2006 ustvarile kar 55% prihodkov belokranjskega gospodarstva. Po podatkih Agencije Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve je v letu 2006 delovalo v treh belokranjskih občinah 18,8% vseh gospodarskih družb v dolenjski regiji. Belokranjske družbe so zaposlovale 17,4% vseh zaposlenih v dolenjski regiji. Vodilne družbe v Črnomlju so Danfoss Compressors d.o.o., Livar d.d., Esol lesna predelava d.o.o. in Sun Roller Adriatica d.o.o.. Največje družbe v Metliki so

Kolpa d.d., Beti Metlika d.d., Komet Metlika d.d., Don don d.o.o., Status d.o.o. Metlika in Repromat d.o.o.. V semiški občini imajo samo eno veliko družbo, in sicer, podjetje Iskra kondenzatorji d.d. Semič (Javornik, 2007).

V prvem polletju leta 2005 so belokranjske družbe izvozile za okrog 114 milijonov evrov blaga, od tega največ črnomaljske družbe z Danfoss Compressors na čelu. Njihov delež izvoza je znašal blizu 60%. Pokritost izvoza z uvozom je bila ob polletju 62%, kar pomeni, da so uvozili za 70 milijonov evrov blaga, zopet so tukaj prevladovale črnomaljske družbe s 60% deležem (Weiss, 2006).

2.2 Strukturne značilnosti

Gospodarski subjekti v Beli krajini zaposlujejo večino delovno aktivnega prebivalstva Bele krajine. Konec leta 2004 je v vseh treh belokranjskih občinah delovalo 1662 poslovnih subjektov, od tega 912 v občini Črnomelj, 553 v občini Metlika in 197 v občini Semič. V Tabeli 1 je prikazana delitev poslovnih subjektov po dejavnosti, na dan 31.12.2003.

Tabela 1: Poslovni subjekti po dejavnosti, 31.12.2003

	Črnomelj	Metlika	Semič	Bela krajina skupaj
Kmetijstvo, lov, gozdarstvo	26	12	13	51
Ribištvo	1	1	1	3
Rudarstvo	2	/	/	2
Predelovalne dejavnosti	172	103	55	330
Oskrba z elektriko, plinom, vodo	1	1	1	3
Gradbeništvo	92	75	15	182
Trgovina, popravila motornih vozil	139	75	21	235
Gostinstvo	57	44	14	115
Promet, skladiščenje, zveze	65	43	6	114
Finančno posredništvo	2	1	/	3
Nepremičnine, najem, poslovne storitve	78	32	11	121
Javna uprava, obramba, socialno zavarovanje	47	37	11	95
Izobraževanje	17	3	2	22
Zdravstvo, socialno varstvo	24	13	2	39
Druge javne in osebne storitve	189	113	45	347
Skupaj	912	553	197	1662

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2004, tabela 34.2.

Iz statističnega letopisa in lastnih izračunov za Belo krajino lahko ugotovimo, da največ poslovnih subjektov deluje v drugih javnih in osebnostnih storitvah (20,9% poslovnih subjektov), tem sledijo predelovalne dejavnosti (19,9% poslovnih subjektov). Na tretjem mestu

zasledimo trgovino in popravilo motornih vozil s 14,1% subjektov, nato sledi gradbeništvo z 10,95% subjektov.

Iz Tabele 2 je razvidna razvrstitev gospodarskih družb v treh belokranjskih občinah po številu zaposlenih, čistih prihodkih od prodaje in sredstvi, na dan 31.12.2007.

Tabela 2: Razvrstitev gospodarskih družb po občinah

Občine	Gospodarske družbe		Zaposleni		Čisti prihodki od prodaje		Sredstva na dan 31.12.2007	
	Število	Delež v %	Število	Delež v %	Znesek v mio EUR	Delež v %	Znesek v mio EUR	Delež v %
Črnomelj	226	11,3	2.515	8,0	317,4	6,6	209,1	5,0
Metlika	108	5,4	1.814	5,8	141,3	2,9	192,5	4,6
Semič	43	2,2	1.001	3,2	52,5	1,1	41,4	1,0
Bela krajina skupaj	377	18,9	5.330	17,0	511,2	10,6	442,9	10,6

Vir: Informacija o poslovanju gospodarskih družb, samostojnih podjetnikov in zadrug v jugovzhodni Sloveniji v letu 2007, AJ PES.

Na območju Bele krajine je v letu 2007 delovalo skupno 377 gospodarskih družb, ki so zaposlovale 5330 delavcev ali 17% vseh delavcev regije. Skupaj so ustvarile 511,2 milijonov evrov ali 10,6% vseh čistih dobičkov od prodaje regije.

Večina belokranjskih manjših družb je v domači lasti. Med večjimi pa zasledimo podjetja, ki so v tuji lasti kot sta Danfoss Compressors d.o.o., ki je v danski lasti, in Sun Roller Adriatica d.o.o. ki je v španski lasti. Do leta 2002 je bilo tudi podjetje Iskra Semič v nemški lasti, zdaj pa je v slovenski.

Tabela 3 nam prikazuje povprečne mesečne bruto in neto plače na zaposleno osebo in delovno aktivno prebivalstvo v letu 2007. Opazimo lahko, da je povprečna mesečna bruto in neto plača nižja od slovenskega povprečja.

Tabela 3: Povprečne mesečne bruto in neto plače na zaposleno osebo in delovno aktivno prebivalstvo, 2007

	Povprečne mesečne plače (EUR)	
	Bruto	Neto
Črnomelj	1068,70	726,76
Metlika	976,64	661,56
Semič	941,01	651,90
Slovenija	1284,79	834,50
Bela krajina skupaj	995,45	680,07

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2008, tabela 31.7.

Povprečna bruto plača v Beli krajini je znašala 77,4% povprečne bruto plače na ravni Slovenije. Najvišja povprečna plača v Beli krajini je bila v občini Črnomelj, znašala je 83,2% povprečne bruto plače v Sloveniji. Povprečni bruto plači v Metliki in Semiču sta bili manjši, saj sta znašali

76% oz. 73,2% povprečne bruto plače v Sloveniji. Povprečna neto plača je v vseh treh občinah predstavljala višji odstotek povprečne neto plače v Sloveniji, kot povprečna bruto plača. V Beli krajini je le-ta znašala 81,5%, v občini Črnomelj 87,1%, v občini Metlika 79,3% in občini Semič 78,1% povprečne neto plače v Sloveniji.

2.3 Infrastruktura

2.3.1 Šolstvo

V Beli krajini skrbi za izobraženost prebivalstva 13 osnovnih šol, 7 otroških vrtcev, 2 srednji šoli in 1 zavod za izobraževanje in kulturo. Največ izobraževalnih ustanov je v Črnomlju, ki jih premore kar 14. Sledi ji občina Metlika s 5 ustanovami in še občina Semič z 2 izobraževalnima ustanovama. Število izobraževalnih ustanov po posameznih občinah v začetku šolskega leta 2007/08 nam prikazuje Tabela 4.

Tabela 4: Izobraževanje, začetek šolskega leta 2007/2008

		Črnomelj	Metlika	Semič	Skupaj	Slovenija
Vrtci	Vrtci	5	1	1	7	811
	Otroci	359	221	93	673	61359
	Zaposleno osebje za nego in vzgojo otrok	50	26	13	89	7708
Osnovne šole	Šole	8	3	2	13	852
	Učenci	1261	766	330	2357	164768
Dijaki srednjih šol po občini stalnega prebivališča		634	375	176	1185	91623
Študenti terciarnega izobraževanja po občini stalnega prebivališča		806	479	208	1493	113983

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2008, tabela 31.6.

Število otrok, ki obiskujejo vrtec, je največje v občini Črnomelj. Če primerjamo celotno Belo krajino s Slovenijo, vidimo, da je komaj 1% otrok v vrtcih glede na slovensko povprečje. Vzrok temu je predvsem oddaljenost vrtcev od doma, zato veliko predšolskih otrok iz vasi ostaja v domačem varstvu. Za njih večinoma skrbijo dedki in babice, medtem ko se večina predšolskih otrok iz urbanih naselij zabava s svojimi vrstniki v vrtcu. V 13 osnovnih šol v Beli krajini zahaja skupaj 2357 osnovnošolcev. Zopet jih je največ v največji občini, v Črnomlju. Dijakov srednjih šol po občini stalnega prebivališča v Beli krajini je skupaj 1185. Ker v Beli krajini nimamo šol za višje stopnje izobrazbe, se večina mladih šola v Ljubljani, Novemu mestu, Mariboru ali Kopru.

V Beli krajini so organizirani tudi večerni tečaji, ki jih udeleženci opravljajo večinoma ob rednem delu. Omogoča jih Zavod za izobraževanje in kulturo Črnomelj. V njihovi ponudbi zasledimo osnovno šolo za odrasle, triletno poklicne šole in štiriletne srednje šole. V poklicni šoli se lahko vpisani izobrazijo v programu trgovec, štiriletna srednja šola pa omogoča študij ekonomskega tehnika in vzgojitelja predšolskih otrok. Vsem, ki želijo nadaljevati svoj študij, pa ponujajo tudi možnost višjega in visokega strokovnega izobraževanja programa ekonomist,

predšolske vzgoje in programa zdravstvene nege. V njihovi ponudbi najdemo tudi študij na daljavo visoke poslovne šole Ekonomske fakultete v Ljubljani (Pridobitev izobrazbe na ZIK Črnomelj, 2009).

Število študentov, glede na občino stalnega prebivališča, se je tekom let višalo. Še v začetku šolskega leta 2003/04 je bilo število študentov po občini stalnega prebivališča 1039, v začetku šolskega leta 2007/08 pa 1493. Glede na slovensko povprečje imamo v Beli krajini le 1,3% študentov. Razlog za tako majhen odstotek se skriva v finančni šibkosti družin, usmerjenosti dijakov predvsem v poklicne šole ter navezanosti na ruralna območja.

Izobrazbeno strukturo prebivalstva starega 15 let ali več, nam prikazuje Tabela 5. Podatki so zajeti iz popisa v letu 2002.

Tabela 5: Prebivalstvo staro 15 let ali več, po izobrazbi, popis 2002

		Črnomelj	Metlika	Semič	Slovenija	
Skupaj		12272	6749	3086	1663869	
Izobrazba	Brez izobrazbe	134	44	47	11337	
	Nepopolna osnovna	1504	746	412	104219	
	Osnovna	3578	1749	1000	433910	
	Srednja	Skupaj	6031	3651	1442	899341
		Nižja srednja poklicna	3409	2100	813	452292
		Strokovna ali splošna	2622	1551	629	447049
	Višja		520	273	88	84044
	Visoka	Dodiplomska	470	270	88	114630
Podiplomska		35	16	9	16388	

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2003, tabela 35.4.

V Beli krajini imamo skupno 225 oseb brez izobrazbe. Najštevilčnejša občina po teh kriterijih je občina Črnomelj, hkrati pa tukaj prebiva tudi največje število ljudi z nepopolno osnovno šolo, glede na ostale belokranjske občine. Moje mnenje je, da se sem uvršča večina romskih prebivalcev, finančno šibkejša družina in ljudje, ki živijo v neurejenih družinskih odnosih.

Območje Bele krajine se sooča z romsko problematiko, kjer je največji problem odraslih Romov neizobraženost in brezposelnost. Romi se zelo težko zaposlijo, saj jih večina nima niti osnovnošolske izobrazbe. Za izobraževanje večinoma niso motivirani, ker menijo, da jim izobrazba ne bi povečala njihovih zaposlitveni možnosti. Prepričani so, da so delodajalci diskriminatorni in da kljub izobrazbi ne bi dobili dela, zaradi svojega porekla. Za izobraževanje Romov v Beli krajini skrbi Zavod za kulturo in izobraževanje Črnomelj, kjer prirejajo razne delavnice za Rome.

Če primerjamo podatke Bele krajine s Slovenijo ugotovimo, da je največja razlika v skupini ljudi z nepopolno osnovno izobrazbo. Le-teh je bilo v letu 2002 v Beli krajini 12%, v Sloveniji pa 6,3%. Če pogledamo podatke po občinah je delež teh največji v občini Semič. Večjo razliko v primerjavi s Slovenijo lahko opazimo le še pri srednji strokovni ali splošni šoli. V Sloveniji jih je bilo 26,8%, medtem ko v Beli krajini 21,7%.

3,74% prebivalstva Bele krajine, starega 15 let ali več let, je imelo narejen dodiplomski študij, kar je za 3,1% manj od ravni Slovenije. V Sloveniji se za podiplomsko izobrazbo odloči le 0,98% prebivalcev, medtem ko se jih v Beli krajini za to odloči le 0,27%. Glede na skupno število izobraženih med občinami ima največji delež občina Semič.

Na nizko stopnjo izobraženosti prebivalcev vpliva na eni strani pomanjkanje delovnih mest za ljudi z višjo stopnjo izobrazbe, na drugi strani pa "beg možganov", saj študentje po dokončanem študiju ostanejo v kraju, kjer so študirali.

2.3.2 Prometna infrastruktura

Danes ima največjo vlogo v Beli krajini cestni promet. Na našem območju nimamo hitre ceste, poleg tega pa so cestne povezave izredno slabe. Tako je Bela krajina z ostalo Slovenijo povezana z dvema cestama. Prva jo povezuje z novomeško pokrajino in poteka skozi Gorjance preko prevala Vahta do Jugorja, Gabra in Metlike. Druga cesta, znana kot partizanska magistrala, pa vodi od Ivančne Gorice preko Žužemberka proti Črnomlju, Vinici in se nadaljuje proti mejnemu prehodu s Hrvaško. Odkar so na Hrvaškem zgradili avtocestno povezavo od Zagreba proti Reki in Splitu, je mejni prehod Vinica pridobil večjo vlogo, saj je to najkrajša pot za tujce in osrednjo Slovenijo, ki vodi proti hrvaškim turističnim krajem. Ob tem je potrebno dobro premisliti, kje bo potekala t.i. tretja razvojna os, saj bi Belo krajino približala Sloveniji in tudi srednji Evropi. S potekom tretje razvojne osi preko mejnega prehoda Vinica bi povezali avstrijske in hrvaške avtoceste (Madronič, 2006, str. 30).

Tretja razvojna os predstavlja povezavo med odmaknjenimi slovenskimi pokrajinami, hkrati pa tudi priložnost za boljšo prometno dostopnost in posledično boljši gospodarski in turistični razvoj. Tretja razvojna os se začne na severni meji z Avstrijo ter poteka preko koroške in savinjske regije do avtoceste A1 Koper-Šentilj, se nadaljuje proti Novemu mestu in naprej preko Dolenjske in Bele krajine do meje s Hrvaško. Tretja razvojna os je eden izmed slovenskih projektov, ki bi bistveno pripomogel k intenzivnejšemu razvoju celotne jugovzhodne Slovenije, še posebno Bele krajine. Izdelane so bile številne študije za tovrstni projekt, ker je na nekaterih delih gradnja zahtevnejša.

Hitra cesta načrtovane tretje razvojne osi od meje z Avstrijo do meje s Hrvaško bo dolga okrog 135 kilometrov. Možnih je več potekov trase hitre ceste. Najverjetneje bo hitra cesta iz Novega mesta v Belo krajino vodila skozi predor čez Gorjance in se nato v Beli krajini razcepila v dva kraka. Od tega bi šel en krak do mejnega prehoda Metlika, drugi pa preko Semiča in Črnomlja do mejnega prehoda Vinica. Na ta krak hitre ceste se bi navezovale vse tri občine. Boljša prometna dostopnost bi zagotavljala večjo privlačnost industrijskih con za vlaganja ter s tem boljši razvoj gospodarstva. Prav tako bi se povečal tranzitni promet preko Bele krajine proti Hrvaški (Weiss, 2006).

Po dolgoletnih prizadevanjih za izgradnjo železnice, ki bi Belo krajino povezala z ostalo Slovenijo, so jo Belokranjci dočakali leta 1914. Za pot od Metlike do Novega mesta je takrat vlak potreboval eno uro in 46 minut, danes pa na isti relaciji pelje vlak največ eno uro in 10 minut. Tako lahko opazimo, da je železniška infrastruktura na tem območju tehnološko zastarela, saj je povprečna hitrost vlaka 70 km/h. Za vožnjo od Metlike do Ljubljane tako

potrebujemo največ tri ure, zato se število potnikov iz leta v leto zmanjšuje. Železniška proga Ljubljana-Novo mesto-Črnomelj-Metlika se nadaljuje tudi na hrvaško stran do mesta Karlovec. Na tej progi se odvija tudi tovorni promet, predvsem za potrebe podjetij v neposredni bližini.

Kolesarstvo je v Beli krajini v večji meri razvito zaradi pomena turizma. Najdemo veliko poti, po katerih je možno kolesariti. Kolesarji se lahko odločijo za lažje kolesarjenje po osrednji Beli krajini ali pa za srednje težke ture po gričevju in vinorodnih hribih. Težje ture potekajo na Mirno goro, Smuk ali proti Starem trgu ob Kolpi. Ob teh poteh pa si je možno ogledati veliko naravnih in kulturnih znamenitosti, na katere opozarjajo tudi informacijske table.

V Beli krajini se nahaja tudi športno rekreativno letališče v Prilozju. Namenjeno je panoramskim poletom, v njihovi ponudbi pa najdemo tudi letalsko šolo. Na letališču razpolagajo z motornim letalom UTVA in dvema jadralnima letaloma, ki so last Aerokluba Bela krajina. Vsa ostala letala so v lasti njihovih članov. Samo vzletišče je namenjeno športnim in turističnim letalom do skupne mase 2000 kg (Predstavitev aerokluba Bela krajina, 2009).

Poleg kopanja v reki Kolpi, ponudniki športnih storitev nudijo še kanuje, rafte, mini rafte in kajake ter vso pripadajočo opremo za spust po reki Kolpi. V zadnjem času pa urejajo tudi jahalne poti.

Javni potniški promet na belokranjskem območju je slabo razvit. Med šolskim letom je več avtobusnih povezav proti središču mesta, kot med šolskimi počitnicami. Nekatere linije so ukinjene, tako da so ljudje primorani imeti več avtomobilov. Za dijake in študente so ob nedeljah in ob koncu praznikov organizirani avtobusni prevozi do Ljubljane in Maribora.

2.3.3 Telekomunikacije

Sodobno telekomunikacijsko omrežje v današnjem času predstavlja sodoben način poslovanja in komuniciranja gospodarskih družb in poslovnih subjektov. Če pogledamo razmere na tem področju, v Beli krajini lahko opazimo, da so telekomunikacijske zveze nezadovoljive in so celo pod slovenskim povprečjem. Ravno tako je število uporabnikov interneta in modernih elektronskih komunikacij daleč za slovenskim povprečjem. Nekatera območja niso pokrita s signali slovenske televizije in radijskimi signali, ponekod tudi omrežij mobilnih operaterjev ni. Nad našimi operaterji velikokrat prevladajo omrežja hrvaških operaterjev.

Celotno telefonsko omrežje je vezano na centralo v Novem mestu. Vozliščna centrala je tako v Črnomlju, končne avtomatske telefonske centrale pa se nahajajo v Metliki, Gradacu, Semiču, Dragatušu, Adlešičih, Vinici, Starem trgu ob Kolpi in v Predgradu. Na območju občine Semič se na Mirni gori nahaja RTV oddajnik, ki pokriva večji del Bele krajine (Madronič, 2006, str. 26).

2.3.4 Poslovne cone

V sodelovanju s Hrvaško poteka projekt imenovan SLO HRA ZONET (Slovensko-hrvaška razvojna agencija). Ustanovile so ga razvojne agencije šestih slovenskih in hrvaških regij, te so: obalno-kraške, notranjsko-kraške regije, regije jugovzhodne Slovenije, primorsko-gorenjske župnije ter istrske in karlovške župnije. Namen tega projekta je izboljšanje dostopa in širitev informacij o čezmejnem podjetniškem okolju ter povečanje sodelovanja podjetniških con.

Vzpostaviti želijo tudi strukturo za razvoj partnerske mreže ter izboljšati osveščenost malih in srednje velikih podjetij glede čezmejnih poslovnih priložnosti. Promovirati želijo tudi skupni gospodarski prostor.

Podjetniško storitveni center Pri Pildu, Metlika

Podjetniško storitveni center Pri Pildu ima že približno dve desetletji stare korenine. Nahaja se južno od regionalne ceste Novo mesto-Metlika. Ima dokaj ugodno lego, saj leži pred samim mestom in ne moti prometa v samem mestu. V bližini se nahaja tudi železnica in manjše športno letališče Prilozje. Mimo cone je v prihodnosti predvidena tretja razvojna os, zato bo ta lega še bolj pomembna.

Najprej se je na tem mestu odprla trgovina gradbenega materiala, pohištva in bele tehnike, kmalu za tem pa še nekaj proizvodnih dejavnosti. Širitev so nadaljevali z odprtjem trgovine Spar in ostalih trgovin, barov in drugih storitev. Pred letom dni so odprli velik poslovni objekt, razstavno-prodajni salon podjetja Kolpa d.d..

TRIS Kanižarica, Črnomelj

Poslovna cona TRIS Kanižarica se nahaja južno od Črnomlja v kraju Kanižarica, ob regionalni cesti, ki vodi proti mejnemu prehodu Vinica in naprej na avtocesto Zagreb-Reka in Zagreb-Split. Nastala je na mestu nekdanjega rudniškega kompleksa, zaradi razvojnih potreb Občine Črnomelj in predstavlja eno večjih poslovnih con. Celotno območje je veliko približno 115 ha. Cona TRIS Kanižarica je trenutno največja proizvodno poslovna cona, ki bo omogočala največjo ponudbo parcel za gradnjo proizvodno-poslovnih in skladiščnih objektov v širši regiji Dolenjske in Bele krajine. Cona je namenjena domačim in tujim vlagateljem.

Območje TRIS Kanižarica je razdeljeno na štiri podobmočja: severni del (stara kolonija in novi stanovanjsko-poslovni objekt), vzhodni del (območje naravne vrednote Mlaka in novih poslovno-proizvodnih objektov), južni del (območje novih poslovno-proizvodnih objektov) ter območje ob regionalni cesti (Tehnološko razvojno industrijsko središče TRIS-Kanižarica, 2006).

V coni je eno vodilnih in največjih podjetij, podjetje Sun Roller Adriatica d.o.o., ki načrtuje in proizvaja mobilne domove. V njej so locirana tudi manjša podjetja, ki se ukvarjajo z gradbeništvom, gostinstvom, skladiščenjem in prometom. Z razširitvijo poslovne cone bodo dosegli višjo koncentracijo podjetij, ustvarili privlačno okolje za domače in tuje investitorje ter s tem omogočili hitrejši razvoj občine Črnomelj in Bele krajine.

Proizvodno servisna cona Vrtača, Semič

Začetek gradnje cone PSC Vrtača sega v leto 1998 in je trajala do leta 1999. V tem času je bilo ustanovljeno podjetje Iskra kondenzatorji d.d., pozneje pa se mu je ob izgradnji cone pridružilo še pet podjetij.

PSC Vrtača je od centra Semiča oddaljena dva kilometra, leži neposredno ob cesti Semič-Jugorje in ima dobro povezavo s Črnomljem, Metliko in Novim mestom.

2.4 Oris trenutnega poslovanja dveh belokranjskih podjetij

2.4.1 Danfoss Compressors d.o.o. Črnomelj

Ena večjih prelomnic v zgodovini podjetja Danfoss Compressors d.o.o. Črnomelj sega v leto 1992. Takratni lastnik podjetja Gorenje je že leta 1978 ustanovil obrat za proizvodnjo kompresorjev po Danfossovi licenci. Zaradi ekoloških razlogov in zaostankov v tehnološkem razvoju je bil primoran tovarno kasneje prodati. Podjetje Danfoss Compressors d.o.o., ki je del koncerna Danfoss s sedežem na Danskem, se je izkazalo za najboljšega kandidata za prevzem obrata, saj je že poznalo proizvodnjo v tem podjetju. Slednje ga je leta 1992 tudi prevzelo. Ob povečanju proizvodne hale in svojih proizvodnih kapacitet je podjetje leta 1998 zaposlovalo 1050 delavcev. V tem času se je zaradi tega brezposelnost v Beli krajini zmanjšala iz 20% na okrog 10% (Letno poročilo podjetja Danfoss Compressors d.o.o., 2008, str. 3).

Svetovna gospodarska kriza v drugi polovici leta 2008 ni prizanesla. Srečevali so se predvsem s problemom visokih cen vhodnih materialov, saj je proizvodnja in prodaja ostala na nivoju leta 2007, kar znaša 4,7 milijonov evrov. Znižala so se tudi naročila za izdelke, do 25%.

V Tabeli 6 so prikazani ključni finančni podatki družbe od leta 2004–2008.

Tabela 6: Ključni finančni podatki družbe

(V tisoč EUR)	2008**	2007**	2006**	2005*	2004*
Čisti prihodki iz prodaje	171.457	160.101	145.092	129.517	131.412
Čisti dobiček	1.513	8.585	5.351	5.172	4.851
Investicije	4.053	3.186	3.960	4.729	7.762
Dodana vrednost na zaposlenega	27,5	34,3	31,4	29,0	27,7

Legenda: *Podatki po SRS (Slovenski računovodski standardi) 2001, ** Podatki po SRS (Slovenski računovodski standardi)2006.

Vir: Letno poročilo 2008, str. 7.

V letu 2008 so v podjetju Danfoss Compressors Črnomelj ustvarili 171,5 milijonov evrov čistih prihodkov iz prodaje, kar je za 8% več od načrtovanega. V primerjavi z letom 2007, ko so čisti prihodki iz prodaje znašali 160,1 milijonov evrov, so se v letu 2008 povečali za 7%. Na tujem trgu so bili prihodki iz prodaje višji za 5%, na domačem pa se je delež prodaje glede na lansko leto povečal za kar 24%. Na domačem trgu so ustvarili le 10% celotne prodaje, saj večino svojih proizvodov izvozijo. V veliki meri pa je gibanje poslovnih prihodkov odvisno tudi od razmer na tujih trgih in od deviznih tečajev (Letno poročilo podjetja Danfoss Compressors d.o.o., 2008, str. 8). Čisti dobiček je v letu 2008 za 82,4% nižji kot leta 2007. Investicij je bilo nekoliko več kot leta 2007, dodana vrednost na zaposlenega pa se je znižala.

V Tabeli 7 so v evrih prikazani stroški poslovanja za leto 2007 in 2008.

Tabela 7: Stroški poslovanja v tisoč EUR

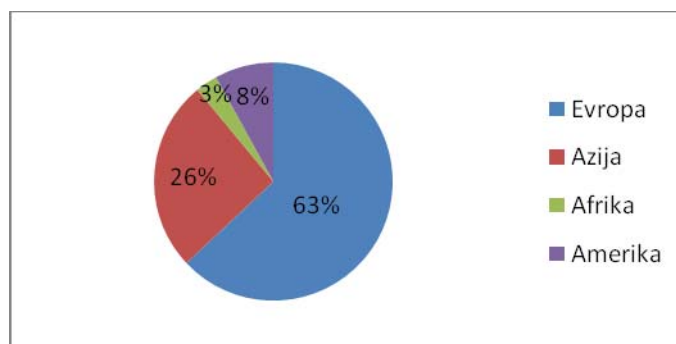
	2008	2007	2008/07 v %	Stroški 2008 v %
Stroški poslovanja	169.309	148.224	14	100
Nabavna vrednost prodanega blaga in materiala	11.268	7.781	45	7
Stroški materiala	112.724	97.404	16	67
Stroški storitev	16.384	15.296	7	10
Popravki vrednosti	6.497	7.068	-8	4
Amortizacija	6.321	6.782	-7	4
Prevrednotovalni posl. odhodki	176	286	-38	0
Stroški dela	21.459	19.397	11	13
Drugi poslovni odhodki	977	1.278	-24	1

Vir: Letno poročilo 2008, str. 10.

Stroški poslovanja v letu 2007 in 2008 so predstavljali večji del stroškov. V primerjavi z letom 2007 so se povečali za 14%. Povišali so se stroški materiala (16%), storitev (7%) in dela (11%). Stroški amortizacije, prevrednotovalni poslovni odhodki in drugi poslovni odhodki so se znižali.

Slika 1 nam prikazuje deleže izvoza proizvodov po kontinentih v letu 2008.

Slika 1: Grafični prikaz strukture izvoza po kontinentih v letu 2008

Vir: Letno poročilo 2008, str. 9.

Danfoss Compressors Črnomelj izvozi kar 95% proizvodov, največ od tega, kar 63%, v države Evrope. V letošnjem letu se soočajo z upadom naročil, 25-30%. Povpraševanje je najnižje predvsem pri večjih evropskih kupcih. Danfoss 26% svojih proizvodov izvozi tudi v države Azije ter 8% v Ameriko. V letu 2007 je bil Danfooss Compressors četrti največji izvoznik na trge zunaj Evropske Unije, z 147 milijonov evrov dobička (Danfoss Compressors iz Črnomlja praznuje 10-letnico delovanja, 2008).

Zaradi zmanjšanja naročil se posledično soočajo tudi s prevelikim številom zaposlenih. Slednje se je vse do leta 2008 višalo. Povečalo se je predvsem število zaposlenih za določen čas, najetih delavcev prek zaposlitvenih agencij in študentov. V zadnjem času se je proizvodnja znižala za

25%, zato so morali zmanjšati število zaposlenih na račun zgoraj omenjenih delavcev. Oktobra leta 2008 je bilo zaposlenih 1270 delavcev, danes je v podjetju zaposlenih le še 1050 ljudi.

Izobrazbeno strukturo zaposlenih v podjetju Danfoss Compressors Črnomelj nam prikazuje Tabela 8. Podatki so prikazani za leto 2007 in 2008.

Tabela 8: Izobrazbena struktura

Stopnja izobrazbe/leto	2008	2007
I.	306	310
II.	31	41
III.	92	73
IV.	422	417
V.	222	215
VI.	39	32
VII.	46	43
VIII.	0	0
Skupaj	1.158	1.131

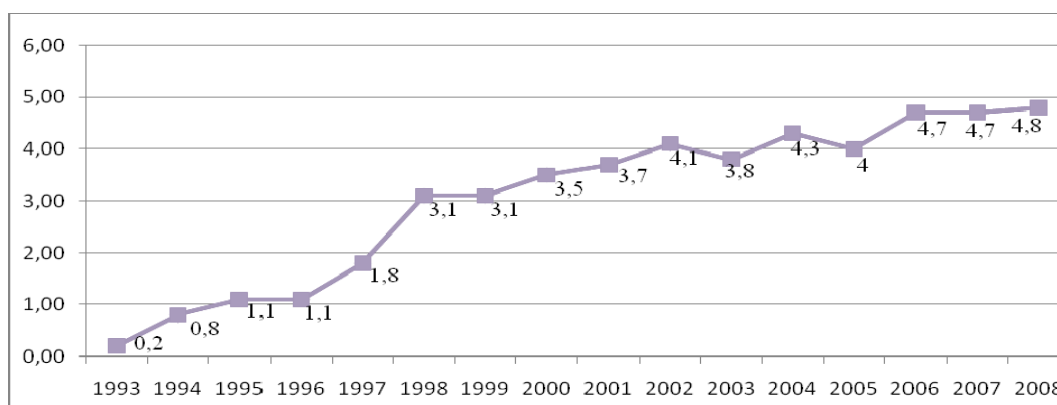
Vir: Letno poročilo 2008, str. 16.

V podjetju ima največ zaposlenih IV. stopnjo izobrazbe, nato sledijo zaposleni s I. stopnjo izobrazbe. Najmanj zaposlenih ima samo II. ali VI. stopnjo, medtem ko zaposlenih z VIII. stopnjo izobrazbe ni.

V podjetju dajejo velik poudarek na dodatno izobraževanje. Tako je leta 2008 število ur izobraževanja znašalo 15,91 ur/zaposlenega, kar je za 28% več v primerjavi z letom 2007. V podjetju podeljujejo štipendije predvsem iz elektrotehnične in strojne smeri, v letu 2008 so jih podelili 22, zaposlenim so podelili tudi 16 šolnin.

V podjetju iz leta v leto proizvedejo vse več kompresorjev, kar nam prikazuje Slika 2.

Slika 2: Grafični prikaz proizvedenih kompresorjev po letih (v milijonih)

Vir: Letno poročilo 2008, str. 11.

Vse od prevzema tovarne pa do danes je proizvodnja večinoma rasla, z izjemo v letih 2003 in 2005, ko se je le-ta zmanjšala. Kljub krizi, ki je vladala v drugem polletju leta 2008, je uspelo podjetju proizvesti 1% več kompresorjev.

2.4.2 Kolpa d.d. Metlika

Leta 1976 je bila ustanovljena Tovarna kopalniške opreme v okviru Novolesa. Leta 1983 so izdelali prvo masažno kad, kasneje pa so odprli tudi nov obrat za izdelavo kuhinjskih umivalnikov. Podjetje se je kmalu začelo uveljavljati na Evropskem trgu in je postalo vodilno podjetje sanitarne opreme na bivšem jugoslovanskem trgu. Z uspešnim prodorom na evropske trge, se je z začetkom vojne zalomilo na trgih bivše Jugoslavije, in sicer, ko je Novoles izgubil 70% svojega trga, kar ga je pripeljalo do hudih finančnih težav. Delavci so se na referendumu odločili, da izstopijo iz sistema Novoles in vzamejo reko Kolpo za simbol nove poti. Tako je leta 1990 nastala Kolpa d.d.. Od osamosvojitve Republike Slovenije in izgube jugoslovanskih trgov je danes Kolpa vodilna na trgih Hrvaške, Nemčije, Bosne in Hercegovine, Nizozemske, Italije in Združenih držav Amerike.

Kolpa d.d. prodaja svoje izdelke pod blagovno znamko Kolpa san in Kerrock. V okviru programa Kolpa san podjetje ponuja: kopalne kadi, tuš kadi, masažne bazene, masažne kopalne kadi, masažne kabine, tuš kabine, kopalniško pohištvo in kopalniške dodatke. Pod blagovno znamko Kerrock spada: proizvodnja kompozitnih plošč, materialov, izdelkov ter proizvodnja kuhinjskih pomivalnikov.

Družba Kolpa d.d. je ena izmed vodilnih proizvajalcev kopalniške opreme v srednji in jugozahodni Evropi in je predvsem izvozno usmerjena družba, saj skoraj 80% lastnih proizvodov proda na zahtevne evropske trge.

Gospodarska zbornica Slovenije (v nadaljevanju GZS) je v februarju 2009 podelila nagrado GZS za gospodarske in podjetniške dosežke, predsedniku uprave Kolpe d.d., g. Mirjanu Kulovcu (Interni časopis podjetja Kolpa d.d., 2009, str. 14).

Iz Tabele 9 so razvidni pomembnejši finančni podatki družbe od leta 2003 pa do leta 2008.

Tabela 9: Pomembnejši finančni podatki

V tisočih EUR	2003	2004	2005	2006	2007	2008
Čisti prihodki od prodaje	30.598	34.865	35.657	37.079	43.744	47.852
Čisti poslovni izid obračunskega obdobja	1.294	1.395	1.240	739	946	808
Kapital	11.856	11.508	12.574	11.441	12.093	12.576
Čista donosnost na kapital	11%	11%	10%	6%	8%	6%
Povpr. število zaposlenih iz del. ur	408	407	385	398	421	425
Čisti prihodki iz prodaje/zaposleni-let	75,0	85,7	92,6	93,2	103,9	112,6
Dodana vrednost	10.522	10.272	10.105	9.579	11.090	11.701
Dodana vrednost/delavca	25,8	25,2	26,2	24,1	26,3	27,5

Vir: Letno poročilo 2008, str. 5.

Čisti prihodki od prodaje so se tekom let višali. Od leta 2003 pa vse do leta 2008 so se povečali za kar 56%. Družba Kolpa d.d. je v letu 2008 ustvarila 47,9 milijonov evrov prihodkov iz prodaje, kar predstavlja 9% rast v primerjavi s predhodnim letom in 4% manj od načrtovanega. Čisti poslovni izid je v letu 2008 znašal 808.000,00 evrov, kar je manj od načrtovanega plana iz preteklega leta. Povprečno število zaposlenih iz delovnih ur se je najbolj povečalo v letu 2007, v letu 2008 pa se je povečalo le za malenkost. Povečala se je tudi dodana vrednost na delavca ter čisti prihodki iz prodaje glede na zaposlenega.

V Tabeli 10 so prikazani prihodki od prodaje proizvodov, brez prihodkov od prodaje storitev in brez prihodkov od prodaje blaga in materiala.

Tabela 10: Prihodki od prodaje proizvodov v letu 2008

Program	Realizacija proizvodov			Odstopanje na plan		Odstopanje na preteklo leto	
	2008	Plan 08	2007	Razlika	Indeks	Razlika	Indeks
Kolpa skupaj	40.109	44.279	38.466	-4.170	91	1.643	104
SLO in JV Evropa	26.923	29.963	25.109	-3.040	90	1.814	107
SLOVENIJA	13.868	14.504	13.024	-636	96	844	106
EX YU	13.056	15.459	12.085	-2.403	84	970	108
EU + ostali izvoz	13.186	14.316	13.356	-1.130	92	-171	99
Salon	952	1.100	979	-148	87	-27	97
Kolpa z maloprodajo	41.061	45.379	39.445	-4.318	90	1.616	104

Vir: Letno poročilo 2008, str. 9.

Kolpa d.d. je v letu 2008 dosegla 41,1 milijonov evrov prihodkov od prodaje proizvodov. Dosežena realizacija je za 4,3 milijone evrov manjša od načrtovane in za 1,6 milijonov evrov večja v primerjavi z letom 2007. V prvem polletju so plan preseгли, v drugem polletju pa družba izkazuje izpad glede na načrtovano realizacijo. Slednjega je zagotovo prinesla kriza na bančnih trgih. Največ proizvodov Kolpa d.d. proda v Sloveniji in JV Evropi. Za trg JV Evrope je bilo leto 2008 zelo dinamično že v začetku leta. Povpraševanje in tudi prodaja je v prvi polovici leta presegala rezultate iz leta 2007, tako da so se ukvarjali večinoma s problemom zadovoljitve povpraševanja na vseh segmentih prodaje. Po praznovanju 30-letnice podjetja se je v drugi polovici leta zalomilo na področjih zmanjšanja naročil ter nelikvidnosti kupcev. Kljub temu, da so računali na to, da bo kriza obšla trge JV Evrope, se jih je močno dotaknila. Tako v Kolpi d.d. prvič od leta 1995 beležijo manjšo rast. Soočajo se tudi z zahtevami za višje popuste, višjo kakovost proizvodov, med drugim se je povečala konkurenca (Interni časopis podjetja Kolpa d.d., 2009, str. 14).

Najpomembnejši trgi, na katerih Kolpa d.d. še dosega svoje uspehe, so poleg Slovenije še Hrvaška in Nemčija, v manjši meri Italija, Bosna in Hercegovina, Avstrija ter Srbija. Cilj družbe Kolpa d.d. je prodor na nove trge, predvsem trge Anglije, Italije in Španije ter postati največji ponudnik sanitarne opreme na srbskem trgu. Med drugim si želijo prodora tudi na vzhodnih trgih, kot so Rusija in Ukrajina (Letno poročilo podjetja Kolpa d.d., 2008, str. 7).

Izobrazbeno strukturo na, dan 31.12.2008, nam prikazuje Tabela 11.

Tabela 11: Izobrazbena struktura na dan 31.12.2008

Stopnja	Skupaj stanje na dan 31/12				Indeks 2008/07
	2008	Str. %	2007	Str. %	
I	73	17,5	47	11,2	155
II	23	5,5	53	12,6	43
III	17	4,1	19	4,5	89
IV	145	34,7	136	32,3	107
V	104	24,9	113	26,8	92
VI	24	5,7	23	5,5	104
VII	30	7,2	29	6,9	103
VIII	2	0,5	1	0,2	200
Skupaj	418	100,0	421	100,0	99

Vir: Letno poročilo, str. 12.

Kolpa d.d. je, na dan 31.12.2008, zaposlovala 418 delavcev, 3 manj od leta 2007. Od 418 delavcev je 338 zaposlenih za nedoločen čas, preostalih 80 pa za določen čas ali z delovnimi dovoljenji. V letu 2008 so na novo zaposlili 45 delavcev, predvsem v prvi polovici leta, ko so se srečevali z obilico dela in pomanjkanjem delovne sile (Letno poročilo podjetja Kolpa d.d., 2008, str. 11-12).

3 PERSPEKTIVE RAZVOJA BELOKRANJSKEGA GOSPODARSTVA

3.1 SWOT analiza

SWOT analiza prikazuje prednosti in slabosti ter priložnosti in nevarnosti. Z analizo bom nakazala razvojne možnosti belokranjskega gospodarstva, nato pa v nadaljevanju izpostavila še nekatere vidike spodbujanja njegove konkurenčnosti, ter iskanja priložnosti v turizmu. Pri nastanku matrike sem se opirala na raziskave v virih: Lokalna razvojna strategija Dolenjske in Bele krajine; Študija gospodarskega razvoja Bele krajine. SWOT analiza se nahaja v Tabeli 12.

Tabela 12: SWOT analiza

	Prednosti	Slabosti	Priložnosti	Nevarnosti
Gospodarstvo	<ul style="list-style-type: none"> - Bližina meje je velika razvojna priložnost z izkoriščanjem potencialov ob njej. - Velika uspešna podjetja. - Možnosti razvoja malega podjetništva z vidika razvoja dopolnilnih dejavnosti v redno dejavnost (zlasti na področju kmetijstva in turizma). - Izvozna usmerjenost industrije. 	<ul style="list-style-type: none"> - Trda meja s sosednjo Hrvaško je lahko velika ovira za nadaljnji razvoj gospodarstva. - Nerazvita podjetniška infrastruktura ter počasen razvoj obrtnih con. - "Beg možganov" iz regije. - Nizka stopnja izobrazbene ravni in nizka stopnja mobilnosti. - Obstoječe družbe premalo vlagajo v razvojno raziskovalne dejavnosti. - Pomanjkanje vizije nadaljnega razvoja družb. - Slabo razvit storitveni sektor. 	<ul style="list-style-type: none"> - Ugodna geografska lega in bližina meje kot razvojni potencial. - Uvajanje novih programov za razvoj Bele krajine (čisto okolje). - Povečanje prihodkov družb s prodajo lastnih blagovnih znamk. - Z ustreznim izobraževalnim programom preprečiti "beg možganov". - Oprema obrtnih con za razvoj malih in srednje velikih podjetij. - Razvoj storitvenih dejavnosti. - Velika možnost za zaposlovanje na področju koncesijskega izvajanja socialno varstvenih storitev. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nadaljnje zaostajanje v razvoju zaradi zastarele tehnološke opreme. - Nadaljnji odliv izobraženega kadra iz regije zaradi pomanjkanja primernih delovnih mest. - Schengenska meja s Hrvaško je ovira za nadaljnji razvoj gospodarstva (nemobilnost delovne sile). - Zmanjšanje zaposlenosti v industriji, zaradi selitve proizvodnje v države s cenejšo delovno silo ali zaradi selitve na druge trge z namenom znižanja transportnih stroškov.
Turizem	<ul style="list-style-type: none"> - Ugodna prometna lega ob meji. - Bogata kulturna in naravna dediščina. - Prepoznavnost lokacij vključenih v projekt po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine. - Že uveljavljene kulturne prireditve ter tradicionalna domača obrt. - Okolje je primerno za številne športne in rekreativne dejavnosti. - Izobraževanja turističnih vodičev. 	<ul style="list-style-type: none"> - Slaba prometna infrastruktura. - Neustrezne hotelske kapacitete. - Neprepoznavnost turistične ponudbe in turističnih produktov. - Nepovezано delovanje turističnih organizacij in društev za promocijo Bele krajine. - Odvisnost od sezonskega turizma. 	<ul style="list-style-type: none"> - Nadaljevanje gradnje ceste in tretje razvojne osi. - Visok delež ohranjene narave kot potencial za razvoj turizma in za kakovost življenja. - Aktivno povezovanje turističnih ponudnikov. - Razvoj kongresnega turizma. - Ohranjanje in nadaljnji razvoj eko-turizma. - Razvoj zimskega turizma. - Nadaljnji razvoj turistične cone po Kolpi in Gorjancih. 	<ul style="list-style-type: none"> - Z razvojem turizma pride do onesnaževanja in preobremenjenosti naravne in kulturne dediščine. - Zaraščanje kmetijskih zemljišč. - Preobremenjenost Kolpe v poletnih mesecih, še posebej v zavarovanih območjih. - Premajhne investicije v razvoj turizma, zaradi velikih začetnih vlaganj.

Vir: Lokalna razvojna strategija Dolenjske in Bele krajine; Študija gospodarskega razvoja Bele krajine.

Na področju gospodarstva je še veliko neizkoriščenih možnosti. Bela krajina ima ugodno geografsko lego, saj leži v neposredni bližini meje s Hrvaško. Ker Hrvaška še ni vstopila v Evropsko unijo, nam schengenska meja prinaša več nevarnosti kot koristi, in sicer, zaradi

nemobilnosti delovne sile. V pokrajini prevladujejo na eni strani velika uspešna podjetja, ki so močna in izrazito izvozno usmerjena. Na drugi strani pa se borimo z nerazvito podjetniško infrastrukturo. Obstoječe družbe premalo vlagajo v raziskave in razvoj in nimajo razvite vizije nadaljnega razvoja družbe. Velika priložnost za razvoj gospodarstva se skriva v možnosti, da bi družbe poskusile oblikovati lastne blagovne znamke, s katerimi bi pripomogle k rasti dobičkov. Priložnost za razvoj je tudi oprema obrtnih con. Z razvojem slednjih bi tako poskušali spodbuditi gospodarski razvoj območja ter pritegniti domače in tuje vlagatelje. Na ta način bi se ponudila nova delovna mesta, posledično bi se zmanjšalo tudi odseljevanje mladih izobražencev iz pokrajine.

Turizem v Beli krajini igra pomembno vlogo, saj ima pokrajina bogato kulturno in naravno dediščino ter še vedno razvito tradicionalno domačo obrt. Projekt, imenovan Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine, ki je bil sofinanciran s strani Evropske komisije, vpliva na večjo prepoznavnost lokacij vključenih v ta projekt. To turistično pot trži turistična agencija Kompas Novo mesto. Turistične organizacije in društva za promocijo Bele krajine so slabo povezana med seboj, kar prispeva k slabi prepoznavnosti Bele krajine. Slabost Bele krajine je tudi odvisnost od sezonskega turizma. V poletni sezoni je največ turistov ob reki Kolpi, v zimski sezoni pa je priljubljena destinacija smučarski center Bela. Velika priložnost za boljši razvoj turizma se povečuje z nadaljevanjem gradnje tretje razvojne osi ter s povezovanjem turističnih ponudnikov. Z boljšo promocijo in razvojem prometnih povezav bi lahko Bela krajina postala priljubljena turistična destinacija, tako za tujce kot za Slovence.

3.2 Razvojne možnosti

3.2.1 Spodbujanje konkurenčnosti

Za Belo krajino je značilno predvsem izvozno usmerjeno gospodarstvo večjih uspešnih podjetij v industriji. Zaposleni v teh podjetjih so večinoma slabo izobraženi, saj ima večina le IV. ali V. stopnjo izobrazbe. Tako je v prvi vrsti največji problem Bele krajine izobraženost prebivalstva. Večina dijakov se že po končani osnovni ali kasneje srednji šoli odpravi na izobraževanje izven pokrajine, v Novo mesto ali Ljubljano. Moje mnenje je, da v Beli krajini visokošolskih programov ne potrebujemo, ker je premajhna za tovrstne programe. Koristila bi kakšna turistična šola, več izobraževanj za turistične vodiče, saj daje turizem pomemben pečat naši regiji in je ključnega pomena za socialni razvoj v prihodnosti.

Problem Bele krajine se kaže tudi v slabi prometni dostopnosti in ponekod pomanjkljivi komunalni opremljenosti. Med drugim ima zelo slabo razvit javni promet in železniški promet. Slabo prometno dostopnost bodo poskušali rešiti s projektom tretje razvojne osi, ki bi približal Belo krajino ostali Sloveniji in razvitemu svetu ter povečal potenciale za razvoj gospodarstva.

Da bi bilo belokranjsko gospodarstvo konkurenčno, je potrebna predvsem posodobitev tehnološke opreme, priprava novih razvojnih programov, razvoj lastne blagovne znamke v podjetjih ter boljša prometna infrastruktura. Razvojne priložnosti regije na področju gospodarstva so predvsem v razvoju majhnih in srednjih podjetij, razvoju in opremljenosti gospodarskih con ter vlaganju v raziskave in razvoj. Ob tem je zelo pomembno povezovanje med podjetji na regionalni, nacionalni in globalni ravni. Slabo razvito podporno okolje za razvoj

podjetništva se pojavlja na račun tega, ker pri nas nimamo razvojnih institucij za pospeševanje podjetništva. Imamo pa institucije za podporo podjetjem, ki so: Podjetniški center RIC Bela krajina, Obrtna zbornica Črnomelj in Metlika.

Na območju Bele krajine nekaj prebivalstva še vedno nima možnosti dostopa do interneta. Pridobitev širokopasovne podatkovne povezave na območju celotne regije je zagotovo pomemben cilj za razvoj gospodarstva, turizma. Vlaganja na tem področju so usmerjena v povečevanje dostopnosti digitalnih vsebin in storitev. Obenem bi bila zagotovljena tudi optimalna infrastrukturna opremljenost izobraževalnih ustanov.

3.2.2 Priložnosti v turizmu

Turizem na belokranjskih tleh kljub privlačni naravni in kulturni dediščini ni preveč razvit. K temu največ prispevajo: razpršena ponudba in nepovezani ponudniki, nekomercialni pristop k trženju celovite ponudbe, nepovezано delovanje turističnih organizacij in društev na območju Bele krajine. Za prepoznavnost Bele krajine veliko naredi RIC Bela krajina, ki promovira Belo krajino kot turistično destinacijo Slovenije, njihov slogan se glasi: Bela krajina-dobro za oba.

Prednost Bele krajine se skriva v neokrnjeni naravi, v območjih varstva naravne in kulturne dediščine. Turizem v Beli krajini je predvsem sezonskega značaja. Največ obiska beležijo v poletnem času, ko veliko turistov privabi reka Kolpa, ki je v poletnih časih primerna za kopanje. Dobro razvit je tudi zimski turizem, saj imamo na območju občine Semič smučarski center Bela. Pred nekaj leti so Belokranjci iskali tudi toplo vodo za terme. Najdlje je projekt uspelo pripeljati občini Metlika, ki naj bi na Božakovem postavila toplice, za katere je dobila tudi sredstva. V občini Črnomelj so tak projekt poskušali uresničiti v vasi Dragatuš, vendar jim ni uspelo.

Svojo turistično ponudbo in naravne dediščine povezuje projekt Po poteh dediščine Dolenjske in Bele krajine. Ta naj bi odprl nove možnosti za razvoj podeželja. Ob tem poteka tudi čezmejni projekt, imenovan Turistična cona po Kolpi in Gorjancih, ki je poskus ponovnega in še močnejšega skupnega soustvarjanja, ustvarjanja možnosti za nova delovna mesta in prizadevanja za boljše življenje ljudi.

Poleg turizma ima Bela krajina tudi bogato kulturno dediščino, ki se ohranja prek ljudskih plesov, pesmi in običajev, ki še vedno živijo v mnogih vaseh. Znana je tudi po številnih prireditvah, kot so: Jurjevanje, Vinska vigred in Martinovanje, letos je poseben pečat pustila prireditev Schengenfest.

Kljub naravnim danostim v pokrajini primanjkuje turističnih nočitvenih kapacitet, kar nam prikazuje Tabela 13.

Tabela 13: Nastanitveni objekti v Beli krajini

Nastanitveni objekti	Število objektov	Število ležišč	Lokacije
Hoteli	3	132	Metlika, Semič
Zasebne sobe	13	81	Semič, Črnomelj, Metlika, Gradac, Vinica,
Turistične kmetije z nastanitvijo	13	136	Metlika, Adlešiči, Stari trg, Vinica, Dragatuš, Semič, Gradac,
Domovi (Dijaški dom Črnomelj, CŠOD Lipa, CŠOD Radenci, Dom tabornikov Občine Kranj)	4	Ni podatka	Črnomelj, Semič, Stari trg ob Kolpi, Marindol
Kampi	7	Ni podatka	Metlika, Vinica, Gradac, Adlešiči
Gostilne s prenočišči	9	111	Suhor, Črnomelj, Gradac, Dragatuš, Vinica, Stari trg ob Kolpi

Vir: Belokranjski turistični ponudniki.

Turistična infrastruktura v Beli krajini je skromna. 3 hoteli (2 v Metliki, 1 v Semiču) ponujajo skupaj 132 ležišč. Največje število ležišč ponujajo turistične kmetije z nastanitvijo, ki jih je na našem območju 13 s kapaciteto 136 ležišč. Turističnih kmetij je sicer veliko več, vendar nimajo vse možnosti prenočitve. V Beli krajini imamo še 4 domove podatek o številu ležišč ni bil na voljo. Ob reki Kolpi se nahaja kar 7 kampov za bivanje v prikolicah in šotorih.

Problematiko pomanjkanja nastanitvenih objektov za prenočitve bi morali rešiti z gradnjo novih hotelov ali pa z večjo ponudbo prenočišč v turističnih kmetijah. V zadnjem času se uveljavlja tudi oddajanje sob v zidanicah ali t.i. zidaniški turizem. Največji problem slednjega je predvsem infrastrukturna dostopnost samih zidanic, ki so v hribih ter komunalna opremljenost.

Tabela 14 nam prikazuje nastanitvene zmogljivosti, prihode in prenočitve tujih turistov v letu 2002.

Tabela 14: Gostinstvo in turizem 2002

	Nastanitvene zmogljivosti			Prihodi turistov		Prenočitve turistov	
	Nastanitveni objekti	Sobe	Ležišča	Skupaj	Tujih	Skupaj	Tujih
Črnomelj	7	217	635	3261	998	7336	2544
Metlika	3	102	314	2491	819	5037	1522
Semič	2	16	55	135	25	348	202
Skupaj Bela krajina	12	335	1004	5887	1842	12721	4268
Slovenija	850	30274	80034	2161960	1302019	7321061	4020799

Vir: Statistični letopis Republike Slovenije 2003, tabela 35.16.

V Beli krajini je bilo v letu 2002 vsega skupaj 12 nastanitvenih objektov, kar znaša 1,4% glede na ostalo Slovenijo. Odstotki nastanitve v sobah in ležišča so se gibala v enakem odstotku.

Prihodov turistov v Belo krajino je bilo glede na slovensko povprečje le 0,2%, od tega 0,1% tujcev. Prenočitve turistov so bile zastopane v enakem odstotku. Prepoznavnost Bele krajine v letu 2002 zagotovo ni bila velika, si pa belokranjski TIC (Turistično informacijski center), s svojimi ponudbami, prizadeva za večjo prepoznavnost Bele krajine tudi v svetovnem merilu. V ta namen so letos marca razpisali izobraževanje za lokalne turistične vodnike na območju Bele krajine.

SKLEP

Bela krajina se je tekom stoletij spopadala s slabo razvitim gospodarstvom. Pred nekaj leti je jedro belokranjskega gospodarstva predstavljala tekstilna industrija s tovarno Beti na čelu. Po razpadu te mogočne družbe so v ospredju ostala velika industrijska podjetja. V času recesije nihče zagotovo ne ve, kakšna usoda čaka tudi ta podjetja. Podjetje Danfoss Compressors iz Danske že odpira nove proizvodne linije zunaj Slovenije, kjer je delovna sila cenejša.

Rešitev za razvoj gospodarstva vidim v prestrukturiranju tradicionalne industrijske dejavnosti, v razvoju majhnega in srednjega gospodarstva. Le na ta način smo lahko konkurenčni na trgu. Seveda vsega tega ne moremo doseči brez boljše belokranjske prometne povezanosti z dolenskim, slovenskim in mednarodnim cestnim omrežjem.

V Beli krajini nujno potrebujemo izgradnjo tretje razvojne osi. S tem se bo izboljšal naš gospodarski položaj in privabil v naše kraje tuje vlagatelje ter nove zahtevnejše programe. Izdelovalci strategije postavitve gospodarskih con so svoje delo opravili odlično. Obrtni coni v Metliki in Črnomlju tako stojita ob glavnih cestah, ki vodijo naprej proti Novemu mestu ter Ljubljani in proti Hrvaški. Z razvojem tretje razvojne osi bo dostop do njih še lažji.

Velika slabost za našo pokrajino je slaba izobraženost tukajšnjih prebivalcev. Večina jih naredi osnovno šolo, mogoče dokonča srednjo poklicno šolo. Za nadaljevanje šolanja se odloči le majhen delež prebivalstva. Največji razlog je pomanjkanje finančnih sredstev in ustreznih delovnih mest za višje izobražene. Moje mnenje je, da visokošolskega zavoda v pokrajini ne potrebujemo, ker izobraženi ljudje tukaj ne bodo našli zaposlitve.

Največjo perspektivo v Beli krajini vidim v razvoju turizma. Le-ta še ni dobro razvit in je predvsem sezonskega značaja. Belokranjci si ne želimo množičnega turizma, ki bi sicer prinesel veliko dobička, vendar tudi povečal možnost onesnaženosti, okrnjenosti našega naravnega okolja.

Gospodarski razvoj bi moral biti uravnotežen z okoljem, kar pomeni, da razvoj prevelikih industrijskih podjetij ni priporočljiv. Še vedno imamo dokaj neokrnjeno in čisto naravo, možnost razvoja ekološkega kmetijstva, vinogradništva. S hitrim razvojem gospodarstva se to lahko korenito spremeni.

LITERATURA IN VIRI

1. Agencija Republike Slovenije za javnopravne evidence in storitve izpostava Novo mesto. (2008). *Informacija o poslovanju gospodarskih družb, samostojnih podjetnikov in zadrug v jugovzhodni Sloveniji v letu 2007*. Novo mesto: AJPES.
2. Armstrong, H., & Taylor, J. (2000). *Regional economics and policy*. (3rd ed). Oxford: Blackwell Publishers.
3. *Bela krajina – zgodovinski oris*. Najdeno 16. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.crnemelj.si/kategorije.asp?nmpro_tbl_cate.id=1&nmpro_tbl_news.id=6
4. *Belokranjski turistični ponudniki*. Najdeno 29. avgusta 2009 na spletnem naslovu <http://www.belakrajina.si/sl/nastanitev>
5. *Danfoss Compressors iz Črnomlja praznuje 10-letnico delovanja*. (2002, 30. september). Najdeno 16. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.dnevnik.si/poslovni_dnevnik/32620.
6. Dražumerič, M., & Hudoklin, A. (1993). *Dolenjska in Bela krajina*. Ljubljana: Mladinska knjiga.
7. Dular, A. (1985). *Občina Črnomelj*. Ljubljana: Znanstveni inštitut Filozofske fakultete univerze Edvarda Kordelja.
8. Dular, J. (1978). *Metlika skozi stoletja*. Metlika: Belokranjsko muzejsko društvo.
9. Gerkšič, M. (2004). *Gospodarski razvoj Bele krajine* (diplomsko delo). Ljubljana: Ekonomska fakulteta.
10. *Interni časopis podjetja Kolpa, d.d. april 2009*. Najdeno 21. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.kolpa.si/medijskosredisce/c37>.
11. Javornik, L. (2007, 22. oktober). *Dežela na sončni strani Gorjancev*. Najdeno 15. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/194224>.
12. Konda, A. (2007). *Življenje pod semiško goro*. Občina Semič: Grafika bucik d.o.o.
13. *Letno poročilo podjetja Danfoss Compressors d.o.o. 2008*. Najdeno 30. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.ajpes.si/JOLP/podjetje.asp?maticna=5677521000&leto=2008>.
14. *Letno poročilo podjetja Kolpa d.d. 2008*. Najdeno 30. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.ajpes.si/JOLP/podjetje_pdf_view.asp?segment=RLP&keyword=RLP&jezik=SL&stPor=1.
15. Madronič, P. (2006). *Promet kot razvojni dejavnik Bele krajine* (diplomsko delo). Ljubljana: Filozofska fakulteta, oddelek za geografijo.

16. Ministrstvo za promet. (2006). *Modernizacija državnega cestnega omrežja na prioritetnih razvojnih oseh*. Ljubljana: Ministrstvo za promet.
17. Plut, D. (2008). *Bela krajina in krajinski park Lahinja*. Ljubljana: Znanstvena založba Filozofske fakultete, oddelek za geografijo.
18. *Podjetniška priložnost*. Najdeno 22. Junija 2009 na spletnem naslovu <http://www.belakrajina.si/sl/intro/podjetniska-priloznost>.
19. Podjetniški center Novo mesto. (2004). *Po Kolpi in Gorjancih: turistična cona*. Novo mesto: Podjetniški center Novo mesto.
20. Podjetniški center Novo mesto. (2005). *Strokovne podlage za strategije prostorskega razvoja občin Črnomelj, Metlika in Semič. Študija gospodarskega razvoja Bele krajine 2005*. Novo mesto: Podjetniški center Novo mesto.
21. *Predstavitev aerokluba Bela krajina*. Najdeno 22. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.aeroklubbelakrajina.com/predstavitev.asp>.
22. *Pregled gospodarstva v občini Metlika skozi zgodovino do danes*. Najdeno 16. julija na spletnem naslovu http://www.metlika.si/Si/gospodarstvo_pregled.asp.
23. *Pridobitev izobrazbe na ZIK Črnomelj*. Najdeno 5. Avgusta 2009 na spletnem naslovu <http://www.zik-crnomelj.eu/izobrazevanje/programi-za-pridobitev-izobrazbe.html>.
24. Razvojni center Novo mesto. (2006). *Regionalni razvojni program razvojne regije jugovzhodna Slovenija 2007-2013*. Novo mesto: Razvojni center Novo mesto.
25. Razvojni center Novo mesto. (april 2008). *Lokalna razvojna strategija Dolenjske in Bele krajine*. Novo mesto: Razvojni center Novo mesto.
26. *Revoz tudi v lanskem letu največji slovenski izvoznik*. (2008, 25. marec). Najdeno 16. julija 2009 na spletnem naslovu http://www.dnevnik.si/poslovni_dnevnik/307511
27. RIC Bela krajina & TD Vigred Metlika. (2005). *Bela krajina dobro za oba*. Črnomelj: RIC Bela krajina & TD Vigred Metlika.
28. *Semič v Beli krajini*. Najdeno 17. Julija 2009 na spletnem naslovu http://www.semic.si/obcina_zgodovina.asp.
29. *Srednjeveška Bela krajina*. Najdeno 16. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www2.arnes.si/~ssnmcnom5/bela/markop/zgobk3.html>.
30. Statistični urad Republike Slovenije. (2003). *Statistični letopis Republike Slovenije 2003*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
31. Statistični urad Republike Slovenije. (2007). *Statistični letopis Republike Slovenije 2007*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.

32. Statistični urad Republike Slovenije. (2008). *Statistični letopis Republike Slovenije 2008*. Ljubljana: Statistični urad Republike Slovenije.
33. *Šolstvo in izobraževanje*. Najdeno 1. avgusta 2009 na spletnem naslovu <http://www.ebelakrajina.si/belakrajina-solstvo-izobrazevanje.html>.
34. *Tehnološko razvojno industrijsko središče TRIS – Kanižarica*. (2006). Najdeno 18. julija 2009 na spletnem naslovu www.present.net/TrisKanizarica.pdf.
35. Vitkovič, J. (1961). *Bela krajina skozi viharje k svobodi*. Ljubljana: Zavod borec v Ljubljani.
36. Weiss, M. (2006, 15. marec). *Hitra cesta prek Bele krajine najpozneje do leta 2015*. Najdeno 15. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/147592>.
37. Weiss, M. (2006, 15. marec). *Zaposlitve skoncentrirane v velikih družbah*. Najdeno 15. julija 2009 na spletnem naslovu <http://www.finance.si/147600>.